

Третяк Тетяна

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
 провідний науковий співробітник лабораторії психології творчості
 Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-1860-1440>*

КАРУС ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті аналізується функціонування когнітивних ресурсів особистості в системі координат середовищних і ситуативних факторів. Обґрунтовується роль дивергентності в функціонуванні творчого мислення. Здійснюється аналіз співвідношення структурного, функціонального й структурно-функціонального конструювання в процесі творчої мисленнєвої діяльності. Подається характеристика функціонування конструктивного структурно-функціонального мислення як розв'язування задач через включення об'єкта в різні системи зв'язків і співвідношень за допомогою мисленнєвих операцій – синтезу, аналізу, абстрагування й узагальнення. Шуканий розв'язок задачі має передбачати врахування й структурних, і функціональних властивостей компонента не лише в підсистемі, актуальній для вирішення задачі, а й в інших підсистемах. Результатом функціонування об'єкта є змінюваність його властивостей і параметрів. Об'єкт конструювання характеризується також невизначеністю його характеристик, оскільки змінюється в процесі функціонування. У процесі творчої мисленнєвої діяльності суб'єкт перетворює навколишній світ і водночас сам зазнає трансформації. Об'єкт трансформації може потребувати реалізації відповідного конструкторського інструментарію, тоді як трансформація задачної ситуації може як сприяти, так і перешкоджати конструюванню. Розглядається психологічний механізм творчості – етапи творчого процесу: виявлення суперечності, формулювання умови задачі, розробка задуму її вирішення, матеріалізація задуму. Акцентується увага на ролі феномена надситуативності в процесі розв'язування задачі. Презентується концепція творчої мисленнєвої діяльності, розроблена В.О. Моляко. Розкривається суть поняття «стратегія», подається характеристика стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання, універсальної стратегії й стратегії спонтанних дій. Розглядаються основні етапи технології реалізації системи КАРУС. Викладаються методи розвитку творчого мислення за умов екстремальності й інформаційної невизначеності. Формулюються критерії розвитку позитивної психологічної стабільності особистості. Пропонується модель розвитку позитивної психологічної стабільності особистості.

Ключові слова: творче мислення, стратегія, структурно-функціональне конструювання, задача, образ, позитивна психологічна стабільність.

Tretiak Tetiana

*Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher,
 Leading Researcher of the Psychology of Creativity Department
 H.S. Kostiuk Institute of psychology of NAES of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1860-1440>*

CARUS AS A MEANS OF ENSURING POSITIVE PSYCHOLOGICAL STABILITY OF THE INDIVIDUAL

Abstract. The functioning of an individual's cognitive resources is analyzed within the system of environmental and situational factors. The role of divergence in the functioning of creative thinking is substantiated. The relationship between structural, functional, and structural-functional construction in the process of creative mental activity is examined.

A characterization of the functioning of constructive structural-functional thinking is presented, understood as solving problems through the inclusion of an object in various systems of connections and relationships by means of mental operations – synthesis, analysis, abstraction, and generalization. The desired solution to the problem should take into account both the structural and functional properties of the component, not only in the subsystem relevant to the task but also in other subsystems.

The result of the object's functioning is the variability of its properties and parameters. The designed object is also characterized by the uncertainty of its characteristics, as it changes during the process of functioning. In the course of creative mental activity, the subject transforms the surrounding world and, at the same time, undergoes transformation themselves.

The object of transformation may require the implementation of appropriate design tools, while the transformation of the problem situation may either facilitate or hinder construction. The psychological mechanism of creativity is considered, including the stages of the creative process: identification of a contradiction, formulation of the problem condition, development of a solution concept, and materialization of the concept.

Attention is focused on the role of the phenomenon of suprasituativity in the process of problem-solving. The concept of creative mental activity developed by V.O. Molyako is presented. The essence of the concept of "strategy" is revealed, and the characteristics of strategies of analogizing, combining, reconstructing, the universal strategy, and the strategy of spontaneous actions are provided.

The main stages of the technology of implementing the CARUS system are examined. Methods of developing creative thinking under conditions of extremity and informational uncertainty are described. Criteria for the development of positive psychological stability of the individual are formulated. Finally, a model for the development of positive psychological stability of the individual is proposed.

Keywords: creative thinking, strategy, structural-functional construction, problem, image, positive psychological stability.

Постановка проблеми та аналіз досліджень.

За сучасних умов зростає актуальність дослідження факторів, які забезпечують протидію негативному впливу середовища, активізації ресурсів особистості, що сприяють вирішенню нею життєво важливих завдань. Здатність в ускладнених умовах здійснювати адекватний структурно-функціональний аналіз інформації, знаходити оптимальні розв'язки актуальних проблем становить основу життєстійкості особистості, є ресурсом її позитивної психологічної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній літературі деякі автори називають когнітивні ресурси «запасними» здібностями, які реалізуються залежно від умов середовища [5]. Спеціально виокремлюється практичне мислення, тобто неупереджене мислення, використання якого дає змогу конструктивно аналізувати проблеми, активно долати конфлікти, розв'язувати спірні ситуації, знаходити компроміси [9]. При цьому творчість розглядається: як ресурс, потенціал, що дає можливість акумулювати психологічне здоров'я особистості [8]; як прояв надситуативного мислення в системі координат особистісних, середовищних і ситуативних факторів [11].

Основу творчого мислення становить так зване дивергентне мислення, орієнтоване на багатоваріантність, розробку широкого спектру варіантів вирішення задачі. Необхідність знаходження нових розв'язків потребує подолання меж задачної ситуації, зміну масштабу вивчення її складових, залучення нової інформації, зокрема нових образів.

Дивергентність виявляє здатність особистості долати звичні виміри пізнання, використовувати нові знання, уявлення, дії щодо перетворення наявної інформації. Творча людина схильна до генерування безлічі нових ідей, сприймання нової інформації, зміни систем координат її аналізу.

Хоча дивергентне мислення є однією із суттєвих складових творчого мислення, однак воно не є вичерпним його проявом [6; 7]. Так, скажімо, результати, отримані шляхом проведення тестів дивергентного мислення, дають інформацію щодо когнітивного компонента творчого потенціалу, а не загальної креативності індивіда [10]. Причому ці показники когнітивного компонента творчого потенціалу дають можливість прогнозувати майбутні творчі досягнення [9], однак не є їх гарантією, зважаючи на вплив середовищних та особистісних факторів [3].

Мета статті – проаналізувати можливості КАРУСУ як засобу забезпечення позитивної психологічної стабільності особистості.

Виклад основного матеріалу. Адекватність сконструйованого образу об'єкта, що вивчається, зумовлюється відповідністю прогностично-необхідної інформації про досліджуваний матеріал і застосовуваних методів дослідження. При цьому створений образ визначається не тільки задачними умовами, а також і характеристиками особистості, яка вирішує цю задачу, формулює її шукані умови, здійснює розробку задуму розв'язку.

Потік задачних ситуацій, у яких опиняється людина при взаємодії з навколишньою реальністю, визначається водночас складністю й мін-

ливистю. Цей постійно діючий потік контекстів визначає і множинність підходів до їх аналізу. Одним із визначальних серед цих підходів є мережевий віртуальний простір. Має місце домінування й посилення впливу інтернету як засобу отримання нової інформації та конструювання картини світу сучасними людьми, спілкування, їх інформаційної соціалізації.

Для адекватного сприйняття реальності, вирішення життєво важливих проблем людина має здійснювати суто адекватний структурно-функціональний аналіз усіх компонентів актуальної проблеми в їх взаємозв'язку. Це може бути реалізовано лише за рахунок використання структурно-функціонального конструювання, при якому в процесі аналізу актуальних інформаційних структур беруться до уваги водночас і структурні, і функціональні властивості компонентів системи, що розглядається.

Якщо основу цього процесу становить аналіз лише структурних характеристик, ідеться про реалізацію структурного конструювання. За умови, коли структурні властивості складових не беруться до уваги, а до розгляду обираються лише їх функціональні характеристики, маємо справу з функціональним конструюванням.

Акцентування мисленнєвої діяльності людини лише на суто структурному чи суто функціональному конструюванні призводить людину до створення сфери віртуальності, комфортної з точки зору легкості її побудови й забезпечення функціонування та водночас відірваної від реальності, свого роду сховища для втечі від реальності: проблем, труднощів, відповідальності за прийняті рішення.

Таким чином, можливість створити власну реальність може ґрунтуватися на безвідповідальному ставленні до аналізу важливої інформації. Хоча за сучасних умов життя створене людиною таке інформаційне сховище може виявитися для неї рятівним у вирі потоку нестабільних постійно змінюваних ситуацій у навколишній реальності.

В.В. Зеньковський наголошує, що людині є притаманною внутрішня енергія (внутрішня активність душі, самодіяльність душі), що, як здається на перший погляд, на елементарному рівні проявляється як пристосувальна реакція на дії з боку зовнішнього світу. Насправді ця внутрішня енергія є справжнім творчим потенціалом людини, що реалізується в різних сферах діяльності й на різних вікових рівнях. Вона функціонує за внутрішньою необхідністю, тобто вільно, здійснює селективний вплив стосовно перетворення

всього масштабу об'єктивних умов існування й вибудовує шляхи досягнення притаманних їй цілей [1].

Актуальна проблема виявляє мобілізуючий вплив на спонтанне функціонування цієї внутрішньої енергії, створює умови для реалізації пошукової активності; творчої діяльності, орієнтованої на перетворення образу світу; знаходження компонентів майбутнього шуканого розв'язку.

Конструктивне структурно-функціональне мислення реалізується як розв'язування задачі через включення об'єкта в різні системи зв'язків і співвідношень за допомогою мисленнєвих операцій – синтезу, аналізу, абстрагування й узагальнення. Об'єкти конструювання (у широкому розумінні цього слова, а не лише суто технічного) характеризуються комплексністю, вони є системами різного ступеня складності. Їх актуальні властивості не зводяться до того фіксованого ряду, який проявляється в процесі вирішення певної задачі.

Групи елементів, із яких вони складаються, мають широкий спектр характеристик і зв'язків. Певний компонент системи може бути складовою різних підсистем цілісного об'єкта, що мають різну організацію й неоднозначні ролі в забезпечення його функціонування. Отже, шуканий розв'язок задачі має передбачати врахування градієнта й структурних, і функціональних властивостей компонента не лише в підсистемі, актуальній для вирішення задачі, а й в інших підсистемах.

Об'єкти конструювання можуть постійно функціонувати, взаємодіяти, реагувати на впливи. У процесі цього функціонування проявляються їх структурні та функціональні характеристики. Суворо кажучи, результатом функціонування об'єкта є змінюваність його властивостей і параметрів: зношування через об'єктивні впливи або руйнування через впливи діючого суб'єкта, які порушують його функціонування або й розвиток.

Об'єкт конструювання характеризується також невизначеністю його властивостей, оскільки змінюється в процесі функціонування. При цьому важливим є врахування не певного фіксованого значення заданої властивості, а орієнтація на певну ділянку визначення функцій.

У процесі творчої мисленнєвої діяльності суб'єкт перетворює навколишній світ і водночас сам зазнає трансформації, адже ця взаємодія суттєво залежить від умов і засобів трансформації об'єкта, від особливостей не лише об'єкта, а й суб'єкта. Дії суб'єкта визначаються багатьма складними обставинами цієї взаємодії, зокрема

його обізнаністю щодо перетворюваного об'єкта й мотиваційною сферою.

При цьому об'єкт перетворення може потребувати реалізації відповідного конструкторського інструментарію, певних знарядь впливу, тоді як трансформація задачної ситуації може як сприяти, так і перешкоджати конструюванню. Суб'єкт, який розв'язує задачу, може більшою чи меншою мірою бути обізнаним щодо прогностично-необхідної інформації для розв'язування задачі, більш чи менш досконало володіти перетворювальним інструментом. Взаємодіюча система (об'єкт, суб'єкт взаємодії, задачна ситуація) є об'єктом пізнання цього кванту актуальної реальності тим, хто вирішує задачну ситуацію.

Відомо, що психологічним механізмом варто вважати те, що дає змогу на психологічному рівні проаналізувати особливості психічного відображення, регуляції, взаємодії людей. До того ж, згідно з принципом системності ці функції аналізуються в системі координат їх цілісності, оскільки вони взаємопов'язані, взаємодіють, є ієрархічною конструкцією, яка саморозвивається. Це, ніби свого роду матриця картини світу індивіда (чи її квантів).

Психологічний механізм творчості реалізується через етапи творчого процесу. Досить часто творча активність починається з виявлення суперечності. Щоб людина змогла помітити суперечність, вона повинна мати відповідну психологічну готовність, зокрема достатню інформацію про ту сферу, у якій існує суперечність, необхідні інструментальні знання щодо оперування цією інформацією. Саме такі особистості й стають винахідниками, генераторами нових ідей стосовно різних сфер творчої діяльності.

Другим етапом є формулювання умови задачі. Кожна людина, залежно від накопиченого протягом життя інформаційного потенціалу, по-своєму розуміє особливості поміченої суперечності, по-своєму формулює вихідні умови задачної ситуації, її вимоги.

Людина може отримати й готову умову задачі. Щоб зрозуміти умову отриманої задачі, вона починає її вивчати, здійснює спробу переформулювати своєю мовою, на свій лад. Таким чином, початкові умови задачі трансформуються в шукані. Розуміння умови задачі має на меті їх співвіднесення з тим досвідом, який є в того, хто розв'язує задачу, а він у всіх різний. Цим пояснюється те, що люди можуть по-різному переформулювати для себе одне й те ж завдання, по-різному зрозуміти його.

До того ж вирішення творчої задачі передбачає необхідність виходу за межі явних структурно-функціональних співвідношень щодо складових розглядуваної задачної ситуації, тобто таких, що виявляються при аналізі задачі «тут» і «зараз».

При цьому той, хто розв'язує задачу, у процесі вивчення й розуміння наявних стартових її умов виходить за межі їх функціонування й у підсумку перетворює їх. Таким чином, початкові умови задачі трансформуються в шукані її вимоги. Це створює основу для когнітивного ресурсу суб'єкта, забезпечуючи формулювання такої шуканої умови задачі, яка дає змогу виявляти проблемність більш ґрунтового рівня та знаходити її нові змістовні характеристики, що й забезпечує ефективність творчої мисленнєвої діяльності.

Здатність до подолання обмежень у наявній проблемній ситуації дає можливість помічати наявну суперечність, вирішувати проблемну ситуацію шляхом виявлення зовні не заданих, прихованих властивостей досліджуваної й трансформованої реальності. Саме конструктивний підхід до розгляду нової проблемної ситуації виявляється стартовим механізмом удосконалення особистісного й когнітивного ресурсу, що забезпечує вирішення актуальної творчої задачі.

Наступним етапом творчого процесу є конструювання задуму розв'язування задачі. Як засоби, інструменти вирішення творчих завдань реалізуються відомі закономірності побудови й розвитку природи. Скажімо, у природі є чимало більш чи менш схожих між собою біологічних об'єктів як результат функціонування принципу аналогізування. Розвиток природи ґрунтується також на комбінуванні, коли нові біологічні чи геологічні об'єкти створюються шляхом з'єднання, роз'єднання, зміни параметрів (координат у просторі, градієнтів інших характеристик); на реконструюванні – перетворення об'єкта у свого антипода, заміні наявного об'єкта на об'єкт із протилежними функціями.

У процесі формування задуму відбувається актуалізація інформації з попереднього досвіду людини. Серед актуалізованих понять та образів обираються ті, що максимально відповідають вимогам задачі, однак вони підлягають трансформаційним змінам задля посилення їх відповідності вимогам задачі. Трансформація актуальної інформації може характеризуватися діями, спрямованими на комбінаторні перетворення, пошук аналогів, пошук антиподів.

Сконструйований задум підлягає перевірці шляхом короткочасного мисленнєвого експерименту щодо співвіднесення розробленого задуму з вимогами задачі. Варто зауважити, що етапи творчого процесу виокремлюються умовно, оскільки в реальності деякі з них можуть переплітатися між собою, функціонувати одночасно, адже процес творчого мислення є складним багатоплановим явищем.

Інформаційні структури, які утворюються на етапі побудови задуму, можуть характеризуватися різними рівнями системної організації, що пов'язано з реалізацією щодо їх елементів різного рівня конструктивних перетворень. При цьому від актуалізованої інформації береться похідна стосовно шуканих умов задачі. Доводка взятої похідної здійснюється трансформувальним потоком творчого інструментального потенціалу того, хто розв'язує задачу.

У процесі творчого мислення відбувається перетворення наявної в пам'яті, отриманої через відчуття інформації, актуальної для вирішення наявної проблеми. Вивчення змісту різного роду джерел стосовно цієї проблемної ситуації відбувається за рахунок структурно-функціонального аналізу інформації відповідно до шуканого результату, співвіднесення здобутої інформації з вимогами задачі на кожному з етапів творчого процесу, адже всі розроблені задуми й особливо кінцевий варіант мають бути належним чином обґрунтовані, переконливо аргументовані за рахунок реалізації належного рівня коригування творчої мисленнєвої діяльності.

У розробленій академіком В.О. Моляко концепції творчої мисленнєвої діяльності творчість є складовою цілісного психічного потенціалу суб'єкта й реалізується в його видозмінюванні, конструктивній, проєктувальній діяльності в професійних і повсякденних вимірах, стосовно різних вікових рівнів і різних сфер творчої діяльності.

Творчість аналізується при цьому насамперед як «творчість адаптації до умов життя, творчість гри, творчість навчання, творчість пізнання», адже при взаємодії з навколишньою реальністю дитина здійснює суб'єктивні відкриття без наявності належної інформаційної обізнаності й інструментального потенціалу (умінь, навичок), «творчий процес пристосування до навколишнього середовища переходить у більш складні форми, наповнюється осмисленими окремими діями, поєднанням цих дій у певні комбінації, з'являються вже з власного досвіду певні знання

у формі образів більш чи менш широкого діапазону» [2, с. 22].

Розроблена В.О. Моляко система КАРУС ґрунтується на основних принципах творчості природи: принципах аналогізування (пошуку аналогів), комбінування й реконструювання (пошуку антиподів). Спочатку вона функціонувала в рамках психологічної концепції технічної конструкторської діяльності, оскільки її інструментарій дає змогу ефективно розв'язувати творчі завдання в різних сферах діяльності, вона стала застосовуватися стосовно художньої, комунікативної, педагогічної тощо діяльності.

Досліджуючи конструкторську мисленнєву діяльність, В.О. Моляко виокремив п'ять основних її стратегій: стратегія аналогізування, стратегія комбінування, стратегія реконструювання, універсальна стратегія і стратегія спонтанних дій.

Стратегія аналогізування орієнтована на використання відомих і раніше застосовуваних об'єктів чи їх компонентів. Якщо при конструюванні використовуються дуже віддалені аналоги, які, скоріше, можна назвати антиподами, тоді маємо справу з реалізацією стратегії реконструювання, що спрямована на кардинальну перебудову конструкції.

На використанні широкого спектру конструктивних дій, пов'язаних із поєднанням і роз'єднанням компонентів об'єктів, трансформацією їх структурних і функціональних характеристик, ґрунтується стратегія комбінаторних дій.

Реалізація універсальної стратегії передбачає більш чи менш рівномірне використання комбінування, аналогізування й реконструювання. Про стратегію спонтанних дій може йти мова, коли вирішення задачі здійснюється, як видається на перший погляд, без логічного плану, за якимись випадковими орієнтирами. Але це не означає, що логіка дій є дійсно відсутньою.

Використання вищезазначених стратегій забезпечує конструювання розв'язку актуальної задачі, яке реалізується на основі трансформації образів: «праобраз» – «прообраз» – «образ-орієнтир» – «провідний образ» – «образ-передпроект» – «образ-проект» – «образ-рішення» [2].

За визначенням В.О. Моляко, стратегія – це система дій, задачно й особистісно зумовлених і спрямованих на вирішення задачі, тобто це система актуалізації, планування й реалізації задуму; у системі координат творчості вона завжди є унікальною. Водночас стратегія характеризує особливості задачі, що підлягає розв'язанню, і можливості людини до певного виду дій.

Психологічна система творчого тренінгу КАРУС, розроблена В.О. Моляко, має на меті розвиток творчого мислення людини за умов екстремальності й інформаційної невизначеності. Її назва відображає зафіксовані в ході досліджень стратегії творчого конструювання.

Технологія реалізації системи КАРУС передбачає три етапи. На діагностичному етапі досліджуваній самостійно розв'язує низку задач. За підсумками аналізу отриманих результатів формулюються висновки щодо його здатності, готовності до вирішення творчих задач і розробляється нова серія, аналогічна попередній, але складніша. На наступному етапі роботи досліджуваному пропонується розв'язати цю нову серію задач, використовуючи почергово стратегії аналізування, комбінування, реконструювання, універсальну стратегію і стратегію спонтанних дій. На третьому етапі здійснюється аналіз отриманих рішень і за його результатами розробляється й реалізується більш цілеспрямований тренінг за кожною із стратегій.

Система КАРУС спрямована на реалізацію психодіагностичних і розвивальних вправ, орієнтованих на розв'язування проблемних ситуацій за умов екстремальності й інформаційної невизначеності, знаходження нових функцій відомих об'єктів, нових тактик і стратегій вирішення задач, оволодіння методиками щодо швидкого аналізу інформації.

Для розвитку здатності людини творчо мислити в ускладнених умовах: за умов раптових заборон та обмежень, дефіциту й надлишку часу й інформації використовується низка ускладнюючих методів, які забезпечують навчання творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності.

Із цією метою В.О. Моляко розробив низку спеціальних методів: раптових заборон, часових обмежень, нових варіантів, швидкісного ескізування, інформаційної недостатності, інформаційної перенасиченості, абсурду, ситуаційної драматизації.

Отже, реалізація системи КАРУС може сприяти розвитку позитивної психологічної стабільності особистості, яка ґрунтується на її готовності до ефективного вирішення актуальних творчих задач, пов'язаних, зокрема, з необхідністю подолання негативних впливів навколишнього середовища; забезпечення, конструювання необхідних і достатніх умов для реалізації її творчого потенціалу. При цьому критеріями розвитку позитивної психологічної стабільності особистості

є рівень складності творчих задач, доступних їй для вирішення, і рівень системної організації її творчого інструментарію.

Творчі задачі, з якими може мати справу людина, можуть бути класифіковані таким чином: а) робота над виконанням завдання полягає лише в матеріалізації задуму, розробленого іншими людьми; б) здійснюється самостійна побудова задуму вирішення задачі; в) реалізується самостійне формулювання умови задачі, конструюється задум її розв'язання тощо; г) виконується самостійна постановка проблеми, формулюється умова задачі, розробляється задум її вирішення тощо. Отже, вектор розвитку позитивної психологічної стабільності особистості спрямований від матеріалізації задуму, розробленого іншими людьми, до самостійної постановки проблеми.

Можна виокремити такі рівні системної організації творчого інструментарію особистості: а) людина використовує певні прийоми й тактики творчості з метою оволодіння ними як інструментами вирішення задач; б) людина володіє засобами творчості, необхідними для розв'язування творчих задач; в) мають місце прояви стратегій: пошуку аналогів та антиподів, комбінаторних дій на різних етапах вирішення творчої задачі: вивчення її умови, розробки задуму та його матеріалізації. Тобто вектор розвитку позитивної психологічної стабільності особистості спрямований від ситуативної реалізації певних прийомів творчої мисленнєвої діяльності до стратегіальної організації мислення.

Висновки. Забезпечення адекватного функціонування перцептивно-мисленнєвої діяльності, адекватне розуміння інформації за умов екстремальності й інформаційної невизначеності може зберегти людині життя. Особливо важливою є здатність правильно оцінювати структурні й функціональні властивості актуальних об'єктів, зокрема на етапі дослідження початкових умов задачі й формулювання на цій основі шуканих умов, оскільки цим визначається точність конструювання задуму розв'язання наявної задачі, відповідність вимогам, міра нейтралізації й протидії деформуючому впливу ускладнених умов на процес вирішення актуальної задачі.

Основними складовими моделі розвитку позитивної психологічної стабільності особистості є такі: 1) навчання знаходження актуальних аналогів (центрів кристалізації конструктивного позитиву); 2) конструювання на їх основі потужних осередків позитивної стабільності особистості шляхом реалізації аналогізуваль-

них, комбінувальних і реконструювальних дій;
3) застосування відповідної модифікації системи КАРУС, якщо творчий мисленнєвий процес передбачає групову діяльність.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку методичних засобів розвитку позитивної психологічної стабільності особистості на основі системи КАРУС.

Список використаних джерел

1. Зеньковський В.В. Проблема психічної причинності. Київ, 1914. 408 с.
2. Творча діяльність в ускладнених умовах / В.О. Моляко та ін. ; за заг. ред. В.О. Моляко. Київ, 2007. 308 с.
3. Amabile T.M. Componential theory of creativity. *Harvard Business School*. 2012. V.12. № 96. P. 1–10.
4. Baron J. Individual mental abilities ws. the world's problems. *Journal of Intelligence*. 2018. V. 6(2). P. 23.
5. Brown J.D., Poulton E.C. Measurement the spare “mental capacity” of cardrivers by a subsidiary task. *Ergonomics*. 1961. V. 4. P. 35–40.
6. Cropley A. In praise of convergent thinking. *Creativity research journal*, 2006. V. 18. № 3. P. 391–404.
7. Finke R.A., Ward T.B., Smith S.M. Creative cognition: theory, research, and applications. The MIT Press, 1992.
8. Kaufman J. Creativity as a stepping stone toward a brighter future. *Journal of Intelligence*. 2018. V. 6. P. 21.
9. Kim K.H. Meta-analyses of the relationship of creative achievement to both IQ and divergent thinking test scores. *The Journal of Creative Behavior*. 2008. V. 42. № 1. P. 106–130.
10. Runco M.A., Acar S. Divergent thinking as an indicator of creative potential *Creativity Research Journal*. 2012. V. 24. № 1. P. 66–75.
11. Stewart P.W., Cooper S.S., Moulding L.R. Metacognitive development in professional educators. *The Researcher*. 2007. № 21 (1). P. 32–40.

Дата надходження статті: 31.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025